

Könyvszemle

A globalizáció kihívásai és Magyarország

Aligha van a hazai és a nemzetközi közéletnek olyan kérdése, amely hevesebb érzelmeket kavarna, mint a globalizáció. Az országok, kultúrák és régiók határait átlépő nemzetköziesedés, az öntörvényű játékszabályalkotás korlátok közé szorulása és a zárt nemzetállamokra–gazdaságokra–társadalmakra kiöltött hagyományos elméleti modellek talaj- és erővesztése a tudományban és a szélesebb közvéleményben is erőteljes ellenérzéseket kelt. Mégis, ki tagadhatná, hogy korunk markáns meghatározó vonása a globalizáció, amely a tőke, a technológia, a szervezetek, sőt a társadalmi reakciók, így a bűnözés világméretűvé válását hozta az utóbbi két évszázadban.

Ezért is elismerésre méltó, hogy a Napvilág Kiadó tudományos igényű tanulmánykötetet adott közre a globalizáció és az e folyamatban elnyerhető magyar helyezés kérdéseiről. Az Inotai András és Földes György jegyezte kötet szerzői tudományos alaposággal és apparátussal, s az egyre többször hangoztatott, ámde egyre ritkábban gyakorolt interdiszciplináris megközelítéssel foglalmazták meg mondandójukat, új és kevésbé eredeti felismeréseiket. Ezért ez a kötet mindenképp nyeresége a magyar tudományosságnak. Szerzteágzó tematikája ellenére – vagy inkább annak köszönhetően – mondhatni, mindenki talál benne valami érdekeset, így minden komoly könyvtárban helye van az említett gyűjteménynek.

A tanulmánygyűjtemény műfajából következően nem elhanyagolható ellentmon-

dásokkal is terhes, különösen akkor, ha – mint esetünkben – nem készül bevezető és összegző tanulmány, így a sokféle gondolat nem épül egységes szerkezetbe. Sőt, az egyes szerzők szemléletmást műhelybeszélésekben sem törekedtek nézeteik egybecsiszolására, így elkerülhetetlenül jó adag fésületlenség és összerendezetlenség marad. Az olvasó számára nem egészen világos, hogy Pintér Róbert és Z. Karvalics László információs társadalomról szóló tanulmánya miként kötődik az utána következő Andor Lászlóéhoz, aki a nyitott gazdaság makroökonomiájáról szól, s miért Sipos Baláznak a századforduló sajtótörténetéről szóló elemzése lesz a kötetzáró slusszpoén.

Az interdiszciplinaritás kétélű fegyver, jelen esetben – úgy tűnik – az egyes szerzők akkor érvelnek meggyőzőbben, amikor saját diszciplinájuk, a szociológia, a politikatudomány, a közgazdaságtan vagy a regionális tudományok talaján állnak, és kevésbé meggyőzőek amikor a társtudományok területére átrándulva foglalmazzák meg megállapításait.

A következőkben néhány – számomra különösen értékes – írást emelek csak ki, hisz a teljes körű ismertetés szétfeszítené a recenzios műfaj adta kereteket. Inotai András kiemeli: a globalizáció nem ideológiai kategória, amit tetszésünk szerint megszűrve, átértelmezve szerethetünk vagy elvethetünk. A globalizáció nem is nullszaldós folyamat, viszont a növekedési periódusok a világgazdaság egészében a nyitási időszakokhoz köthetők – és ekkor csökkent legerőteljesebben a szegénység is (37. o.). Az információs társadalom kialakulásával leértékelődnek a hagyományos termelési tényezők, és a ver-

senyképesség egyre inkább az információ-tömeg fogadására és feldolgozására való képességtől függ. Ebben az összefüggésben a Rajna menti jóléti kapitalizmus modellje több szempontból is sürgős felülvizsgálatra szorul, és ez persze ugyanígy elmondható a második világháborút követő realitásokra kialakított nemzetközi szervezetekről is (54, 59. o.).

Tamás Pál a posztfordizmusként értelmezett mai korról mint az *új globalizáció* időszakáról beszél, amelyben az új minőség fontosabb, mint azok a nemzetközi mutatók, amelyek szerint az 1990-es évek közepére csak az 1913-ra egyszer már kialakult világ-gazdasági összefonódás állt helyre (75. o.). A mai korszak meghatározó irányzata a hálózatosodás, ami alapjaiban szabja át a korábbi uralmi viszonyokat. Szédítő ütemben értékelődnek le az olyan hagyományos szerveződési egységek, mint a nemzetállam vagy a nagyvállalati hierarchia. A fejlődés új sziget-rendszerben, új pólusok köré szerveződik, ahol az egyre inkább nemzetközivé váló új nyilvánosság és az új kommunikációs rendszerek alkalmazására való képesség válik a hatalom és az eredményesség biztosítékává.

Balogh András írásában szembefordul a nemzetet és a globalizációt feloldhatatlan antinómiaként tételező elterjedt nézetekkel. Írása négy tézist állít fel és cáfol meg. Ezek szerint 1. a globalizáció kialakulása megelőzte a nemzetállamok, különösen a modern érelemben vett nemzeti államok létrejöttét. 2. A nem állami szereplők (így a nemzetközi vállalatok, a nem kormányzati szervezetek, vallások és régiók) szerepe megnő, de nem teszi zárójelbe a nemzetállamok központi szerepét (ez a realista iskola erőteljes megfogalmazása). 3. A globalizáció ugyan megkérdőjelezi a jóléti állami gyakorlat némely vonását, de kérdéses, hogy meddig és miképp lenne fenntartható a jóléti állam a globalizációból kimaradó országban. A szegénység és a globalizáció közt csak az időbeli egybeesést sikerült eddig kimutatni, az oksági

viszonyt még soha. 4. A globalizáció sokszor egyáltalán nem kötődik a nemzeti kérdéshez, sőt, a globalizációellenes mozgalmak eleve internacionalisták és a nemzetközi hírközlés vívmányaira épülve szerveződnek.

Horváth Gyula írásában az új területfejlesztési paradigmát mutatja be, amelyben a korábbi időszakot uraló agglomerációs hatások helyén az alulról és a végekről építkezés logikája válik meghatározóvá. Ez pedig összhangban van a szociológiai és az ipargazdasági elemzések kimutatta hálózatosodással. Európában mind a gyakorlatban, mind az ezt formáló politikában a decentralizálás válik meghatározó irányzattá. A transeurópai hálózatok kiépülése a periféria fölzárkóztatásának egyik legfontosabb feltételévé válik. Az EU regionális politikájában nagyszabású reformok érlelődnek, amelyek a magyar EU-taggyá válás időszakára már ki is bontakoznak. Ez az erőforrások koncentrációját jelenti, ahol a közösségi lakosság jelenlegi kétharmada helyett legföljebb egyharmada jut majd regionális támogatáshoz (267-269. o.). Az EU-pénzek elosztásában az adicionalitás és a partnerség elve erősödik, vagyis saját hozzájárulás nélkül, helyi döntésképesség nélkül e források nem lesznek lehívhatók. A tanulmány végén a kirajzolódó dilemmák föloldására a szerző a közjogi régiók irányába történő elmozdulás sürgető volta mellett érvel (282-284. o.). Eszerint tarthatatlan a jelenlegi helyzet, amelyben a választott önkormányzatnak nincs önálló pénzügyi jogköre, a regionális területfejlesztési tanácsnak pedig nincs olyan politikai legitimitációja, amelynek birtokában az EU partnernek tekinthető. A jövő útja ezért csak a politikai és pénzügyi önállóságot kombináló nagyrégió lehet, ami a területi egyenlenségek csökkenésének is egyedül hatékony mechanizmusa.

Az inkább csak figyelemfelhívásként kiemelt meglátások talán meggyőzhetik az olvasót arról, hogy a tanulmánygyűjtemény